

Vladimir Tismăneanu

written by [Dragoș Paul Aligică] | May 6, 2018

Nu cred ca ar trebui sa fie o surpriza ca Vladimir Tismaneanu se alatura experimentului *Marginalia*. Nu e vorba aici doar de relatia personala dintre noi – de zeci de ani am trecut impreuna prin bine si greu, prin lupte politice si intelectuale, prin dispute si constructii comune, prin succes si esec, prin crize si reveniri, prin adversitati si prietenii. Uneori n-am fost pe aceeasi lungime de unda. De cele mai multe ori am fost. Niciodata insa nu am lasat ca relatia dintre noi sa fie subminata de conjuncturi si tangente la ceea ce am considerat important si essential: prietenia dintre noi, camaraderia noastra intelectuala.

Asadar nu e vorba aici doar de relatia personala dintre noi. Este vorba de mai mult. Pentru ca despre ce este pana la urma *Marginalia*? Este despre doua lucruri: (1) despre standarde intelectuale si (2) despre publicistica. Despre oameni care au atins si mentin niste standarde intelectuale remarcabile si care au in acelasi timp o chemare, o pasiune, un talent, o patologie -daca vreti- intru publicistica. Au comentariul public, scrisul pentru public, relatia cu publicistica in sange...

Si mai este despre ceva: este despre faptul ca o buna parte a exact acestui tip de oameni -oameni cu standarde intelectuale si publicisti de vocatie- se gasesc acum marginalizati, ostracizati si/sau in incapacitate de a se manifesta in publicistica limbii lor, a tarii lor, a culturii lor...

Vladimir Tismaneanu nu e doar un intelectual stelar. Vladimir Tismaneanu este un remarcabil publicist de vocatie. Are scrisul si reactia de intampinare intelectuala in sange. Faptul ca cineva precum Tismaneanu NU are la ora asta o rubrica permanenta in presa din Romania este o rusine nationala. Si nu e vorba despre Tismaneanu aici, este vorba despre ceva mai adanc...

Asadar nu cred ca din acest punct mai are rost sa mai insist. Vladimir Tismaneanu este, incepand de azi, alaturi de noi in universul *Marginalia*. Si este aici, asa cum il stiu si ne stim din atatea alte proiecte comune, nu ca sa ne aflam in treaba ci pentru ca avem lucruri

importante de spus si facut in cele ce urmeaza.

Avem in sustinerea acestei afirmatii precedentul: in toti anii acestia, de cate ori noi doi ne-am aflat in configuratia unui proiect sau intamplari publice, uneori fara voia sau planul nostru, ceva interesant s-a intamplat... Sa vedem si de data asta cum se aseaza lucrurile.

Bine ai venit, Volo!

PS

Cu ani in urma, cand atacurile la adresa lui Vladimir Tismaneanu atinsesera paroxismul, am facut publice o serie de note, majoritatea într-un registru pur constatativ, privind controversele publice din jurul lui Vladimir Tismăneanu. Am organizat aceste note în jurul a trei teme: Tismăneanu politologul, Tismăneanu intelectualul public și persoana Vladimir Tismăneanu. După atatia ani -si atatea si atate intamplari, evenimente si evolutii- nu numai ca subscriu 100% la cele scrise atunci, dar sunt gata oricand sa le reintaresc si amplific:

Tismăneanu, politologul

Indiferent de opinia noastră, bună sau rea, despre Tismăneanu, în profesia sa de cercetător și profesor în științe politice, acesta este validat după toate standardele internaționale. Este profesor la o mare universitate americană, a publicat în revistele academice occidentale de profil, a editat principala revistă a domeniului său de specializare, este membru activ al asociațiilor profesionale reprezentative, își scoate cărțile la marile edituri relevante ș.a.m.d. Pe scurt, satisface criteriile ce nu pot fi contestate arbitrar și idiosincronic. Profesional vorbind, deci, Vladimir Tismăneanu are toată legitimitatea epistemică de a se pronunța cu privire la chestiuni politice și publice. Cu atât mai mult cu cât întâmplarea face ca una dintre subdisciplinele lui de specializare să fie studiile comuniste și post-comuniste. Place sau nu, convine sau nu, așa au hotărât mecanismele instituționale și epistemice ale disciplinei, să-l valideze în sistemul și în ierarhia lor.

Ce legătură are această fațetă profesională a lui Vladimir Tismăneanu cu controversa publică din jurul lui? În mod direct, nu are. În mod indirect, are. Ca să poți să-l contești și să polemizezi cu el în acest plan trebuie să intri în jocul instituționalizat și profesionalizat al disciplinei. Adică să scrii în revistele de specialitate, să mergi la conferințele profesionale, să publici în editurile de profil ș.a.m.d.. O autoritate epistemică în sistemul occidental nu poate să fie contestată epistemic și profesional decât pe aceste canale. Ne convine sau nu, așa s-a constituit acest sistem (din motive destul de bine întemeiate, pentru că legitimitatea academică, vedem bine, nu poate fi clădită cu editoriale și pamflete sau pe internet). Pentru a nu lăsa urmă de neînțelegere, să reluăm aceeași idee dintr-un alt unghi: în plan profesional, Vladimir Tismăneanu nu va fi contestat în mod real și credibil nici pe bloguri, nici pe forumuri, nici în articole de ziar. Și în general, în nici o publicație de limba română, pentru simplul motiv că nici o publicație de limba română, la ora actuală, nu participă și nu are

credibilitate în circuitul profesional politologic internațional. Vorbim aici pur constatativ, nu facem nici o judecată, ci pur și simplu constatăm. Acestea sunt faptele. Ne plac sau nu.

În același registru constatativ, să mai adăugăm următoarea observație: Până la această oră, nici unul dintre contestatarii lui Vladimir Tismăneanu nu s-a manifestat în planul sistemului profesional mai sus descris. De ce? Nu știu. Și sincer să fiu, nu mă interesează. Este doar o observație: controversa legată de Vladimir Tismăneanu nu are nici o legătură directă cu contribuția sa (atîta cîtă e, bună sau rea) în plan academic, cu ideile sale, cu tezele sale, cu interpretările propuse de el colegilor de breaslă. Acestea pot să fie chestionabile, greșite, nuanțabile, superficiale etc. Dar nu despre asta este vorba. Este vorba despre faptul că, oricum am privi-o, controversa publică din România în jurul lui Tismăneanu nu are atingere directă cu acest aspect academic-profesional al activității sale.

Există însă, putem specula, o legătură indirectă. Ea a fost foarte elegant și concis sugerată de profesoara Lavinia Stan: „Cheia reînnoirii atacurilor la adresa lui Tismăneanu stă în faptul că lui nu i se va putea ierta niciodată faptul că «validarea» sa nu este decisă la București [...] – recunoașterea sa este cîștigată într-un spațiu în care [x, y] și alții [ca ei] nu au căderea de a se pronunța și în care bătaioșii Bucureștiului nu ar putea intra [...] Indiferent de butadele publicate de presa românească – a cărei calitate este în general precară – lui Tismăneanu nu i se va lua nici catedra de la Universitatea Maryland, nici bunul renume între pușinii de aici care se ocupă de Europa de Est, nici publicațiile sau bursele, pentru că ele nu i-au fost date de la București”. Acestea fiind spuse, cred că la acest punct nu mai este nimic de adăugat.

Tismăneanu, intelectualul angajat

În ultimele trei decenii, Vladimir Tismăneanu a fost sistematic angajat în viața publică românească: în anii '80 de la microfonul Europei Libere, apoi în societatea civilă și paginile publicațiilor anilor '90, iar mai apoi în calitate de coordonator al cunoscutei Comisii Prezidențiale. În tot acest timp, Tismăneanu a comentat, analizat, consiliat, polemizat. Pe scurt, a fost ceea ce este numit un „intelectual public”. Nu trebuie să fii sociolog al ideilor ca să concluzionezi că o bună parte din actualele controverse în jurul numelui său au, în mod incontestabil, ca punct de plecare exact acest gen de activitate. Până la urmă este normal. Cînd intri în arena publică este de așteptat că asta se va și întîmpla. Deci, nimic de zis pe formă.

Voi face însă cîteva observații pe fond. Spuneam că o bună parte dintre actualele controverse au „ca punct de plecare” activitatea sa ca intelectual public. Este o nuanță importantă, acesta: „ca punct de plecare”. De ce? Pentru că foarte rar controversele în cauză se referă direct la substanța activității sale. Din nou, vorbim aici în registru constatativ. Să privim din nou, la obiect, faptele, luînd două exemple în acest sens.

Vladimir Tismăneanu înainte și dincolo de a fi asociat cu Băsescu, Coposu, Constantinescu, Iliescu, Convenția, PNL-ul, PLD-ul, PDL-ul etc. a susținut mereu în articolele și intervențiile sale niște vederi, niște poziții, niște

teze despre cum ar trebui să fie lumea românească, reforma ei, organizarea ei, elitele ei, planurile ei, viitorul ei. A ținut mereu în picioare oglinda conceptuală a comparației cu celelalte experiențe post-comuniste din jur. Cu toate scăderile sale ca persoană sau prezență publică, Tismăneanu nu este o formă goală de conținut. Discursul său, place sau nu, se învîrte în jurul unor idei, unor propuneri.

Putem să nu fim de acord cu viziunea sa, dar trebuie să recunoaștem că aceasta există. Și că este documentabilă public prin arhiva publicațiilor și intervențiilor sale de decenii. Cum documentabil este și faptul că aceste vederi s-au transformat și s-au nuanțat în timp, căpătînd forma unei traiectorii de la centru-stînga către centru-dreapta. Măsura în care vederile sale despre democrație, liberalism, economia de piață s-au schimbat radical sau au fost doar nuanțate este o chestiune legitimă, care poate deveni, și ar fi foarte interesant să devină, obiectul unei discuții publice. (A existat, după știința mea, o singură încercare notabilă în acest sens. Din păcate, autorul ei s-a lăsat foarte repede purtat în zona atacurilor ad-hominem și a jocului de-a demascarea intelectuală. Astfel a reușit să-și delegitimeze singur un demers pe care îl începuse promițător și care cu puțină maturitate și autocontrol ar fi putut reprezenta o contribuție însemnată în contextul discuției publice românești).

Așa că, ne mulțumește sau nu, constatăm că actuala controversă pare să fie despre orice altceva, dar nu despre criteriile doctrinare ale centrului-stînga și ale centrului-dreapta în evoluția lui Tismăneanu. Sau despre viziunea sa asupra democrației sau liberalismului. Sau despre contradicțiile din viziunea sa. Sau despre contrapunerea unei alternative la cele prezentate de el. Și aceasta, trebuie să recunoaștem, nu mai este problema lui Tismăneanu.

Al doilea exemplu: Lucrările „Comisiei Tismăneanu”, un demers la granița dintre lumea analizei academice și cea a activității intelectuale publice. Și în acest caz lucrurile stau aproape similar. Fără îndoială, rezultatele la care Comisia a ajuns sunt perfectibile. Dar, din păcate, după ani și ani de zgomot și furie, nu există nici măcar în formă de schiță un studiu alternativ sau măcar un cadru de interpretare alternativă care să trateze sistematic și profesionist erorile sau omisiunile Raportului. Încercările oneste în acest sens, atîtea cîte au fost, au fost îngropate în molozul sloganurilor, politizării și atacurilor la persoană.

Să ne mirăm că nu există nici măcar un număr minimal de studii punctuale tematice sau sectoriale care să ofere o critică sau triangulare a analizelor din Raport? De pildă, vorbind despre unul din domeniile în care autorul acestor rînduri se întîmplă să fie specializat, nu am văzut pînă acum nici măcar un singur paragraf critic sau complementar la analiza economică a regimului comunist românesc propusă în Raport. Este păcat. Tismăneanu, Comisia, Raportul în întregul său, secțiunile Raportului ar fi meritat o critică serioasă, o dezbatere bazată pe date empirice și principii de interpretare clar asumate și argumentate.

Are Vladimir Tismăneanu o vină în privința asta? Nu știu. Poate. În măsura în care în loc să se concentreze pe acele puține și firave încercări de a

împinge dezbateră într-o direcție constructivă și rațională și-a pierdut vremea luând în seamă aberațiile tuturor neaveniților. Dar cui aparține vina este pînă la urmă o altă discuție. Din nou, revenim la a constata o stare de fapt: anume că în ciuda zgomotului și furiei, disputa în jurul „Comisiei Tismăneanu” a eludat substanța și mizele reale ale problemei. Simplul fapt că se concentrează nu pe teme, date și analize, ci în jurul numelor lui Vladimir Tismăneanu și Traian Băsescu este simptomatic.

Este o situație ce ar trebui în mod normal să ne dea de gîndit. Avem ceva de spus la obiect privind analiza și evaluarea regimului comunist din România?! Altceva decît că (a) dintre nenumăratele demersuri posibile timp de 20 de ani, pînă acum nu s-a materializat decît unul singur, girat de acest președinte Băsescu și care din nenumărații experți validați internațional de origine română specializați în studii comuniste și post-comuniste l-a desemnat tocmai pe acest Tismăneanu să coordoneze întreaga poveste? Și că (b) asta ne stîrnește o neliniște, un tumult interior, o serie de emoții și gînduri mai mult sau mai puțin tulburi ce se cer raționalizate și neîntîrziat făcute cunoscute lumii folosind, după puteri, metafore, analogii, epitete și alte figuri de stil populare? Avem deci ceva de spus la obiect? Din păcate, după cum arată dezbateră la ora actuală, se pare că răspunsul este negativ: nu prea avem.

Vladimir Tismăneanu, persoana

În lumina celor de mai sus, ajungem să constatăm că disputele în jurul lui Vladimir Tismăneanu nu au legătură cu activitatea sa profesional-academică și doar tangențial cu substanța contribuțiilor sale ca intelectual public. Totul se învîrtește în jurul lui Vladimir Tismăneanu omul, în jurul persoanei sale. Cînd spunem aceasta, vorbim, repet, dintr-un registru pur constatativ. Și constatarea este lipsită de ambiguități: totul pare să se reducă la originile lui Tismăneanu, la prietenii lui Tismăneanu, asociații săi, aliații și inamicii politici. Nume, nume, nume și anecdote: Băsescu, Iliescu, Constantinescu, Popescu, Ionescu, Bălcescu etc., etc., etc. Ce legătură au, au avut, vor avea cu numitul Tismăneanu. Și lucrurile se umflă, se umflă, se umflă... gravitînd obsesiv în jurul persoanelor. Adică la cel mai primitiv nivel al unei dezbateri publice: locul unde granița dintre bîrfă, calomnie și discurs public este neclară și unde totul se dispersează într-un spațiu intelectual amorf.

Fiecare avem ceva de spus cu privire la Vladimir Tismăneanu-omul, la relațiile sale sociale și amicitiiile sale politice, la trecutul său, la caracterul său etc. De aici, portrete, figuri de stil, judecăți, jocuri de cuvinte, sentințe, imagini. Suntem în miezul expertizei comentatorilor noștri publici. Nu putem noi pune pe hîrtie vreo idee informată despre reforma educației sau vreo analiză cu cap și coadă despre politica monetară sau reforma instituțională, dar putem să facem portretistică, beletristică și cazuistică în stil mare.

Avem turat la maxim potențialul intelectual: Băsescu și Tismăneanu, Becali și Tismăneanu, cum m-am despărțit de Tismăneanu, Tismăneanu oportunistul, Tismăneanu comunistul, de ce greșește Tismăneanu, Tismăneanu lăudărosul, Tismăneanu imoralul, eu și Tismăneanu, atitudinea mea față de Tismăneanu, de

ce îi sunt superior lui Tismăneanu, unde îmi este inferior Tismăneanu. Nici nu poate fi altfel: cine poate fi mai bun judecător al conduitei și caracterului decât noi, aceste etaloane de probitate morală și profesională care ne-am format și ne manifestăm în spațiul jurnalistic și publicistic românesc?!

România fiind dăruită cu mari publiciști a căror competență se bazează pe două lucruri – analiză ochiometrică perfectă și judecată morală infailibilă –, ne este clar că vorbim aici despre nimic altceva decât despre domeniul de excelență al publicisticii românești. Logica este transparentă: Nefiind nevoie de cunoștințe specializate sau de studii de vreun fel pentru a-ți exercita judecata morală, cele două domenii de competență (moralismul și ochiometrismul) converg natural, transformând simpla competență în pură excelență. Și toată se revarsă asupra numitului Tismăneanu.

Merită Tismăneanu toată această atenție? Nu știu. Doar constat că ea există și că se manifestă în felurile mai sus pomenite. Sigur, în contextul unei elite naționale dominate de personaje mediocre și prin firea lor neinteresante, Vladimir Tismăneanu este o pată de culoare, un personaj paradoxal și interesant ce atrage spontan privirea. Evreu, născut într-o familie cominternistă, a rupt-o radical cu trecutul politic al familiei sale, a ajuns combatant pe prima linie a frontului ideologic american anticomunist, căsătorit cu o catolică practicantă, cu un copil botezat catolic, dar perfect conștient de evreitatea sa pe linie paternă, unul din marii disidenți est-europeni fiindu-i naș spiritual, personaj cu un network profesional puternic și abilități sociale deosebite, pe care nu se reține să le releve la tot pasul, cu investiții sentimentale uneori deconcertante și o erudiție patologică, cu o carieră academică bine rotunjită și cu un traseu ideologic tipic pentru o lungă serie de intelectuali ai secolului 20 influenți politic (anume de la stînga, centru-stînga către centru-dreapta), om care mai și are o oarecare influență în establishmentul american relativ la chestiunile românești, în vreme ce întreținea puternice legături personale în țară cu importanți actori politici de prima linie – ma rog, când încă mai existau din acestia care să emita pretenții credibile –, omul nostru aduce cu el, evident, un bagaj care stîrnește fascinația. Pe scurt, o doză mare de interes în persoana sa este explicabilă și scuizabilă. Dar este justificat ca toată dezbaterea în jurul lui Vladimir Tismăneanu să fie redusă aproape total la acest registru personal? Este justificat ca teme și proiectele pe care le-a susținut de atîta vreme în viața publică românească și în activitatea sa academică să fie strivite sub intensitatea acestui interes obsesiv cu Tismăneanu-omul? Iată o întrebare cu răspuns deschis.

0 observație-propunere

Închei acest șir de constatări făcînd explicită o observație-propunere ce este implicită în toate cele de mai sus. Cred că ar fi mult mai constructiv dacă am deplasa centrul de atenție de la persoana Tismăneanu către ideile, tezele, propunerile susținute de acesta fie ca politolog, fie ca intelectual public. Cu toții am avea numai de cîștigat dacă am conveni că încă un nou articol sau o nouă intrare de blog conținînd opiniile noastre cu privire la persoana sa (oricît de intens am simți că trebuie să le împărtășim umanității) nu reprezintă o contribuție reală la dezbaterea publică.

Vladimir Tismăneanu este pînă la urmă un om ca noi toți. Cu o mulțime de defecte, scăderi și cu greșeli personale, de carieră sau publice. Ca fiecare dintre noi, pe unele le înțelege și și le asumă. Pe altele probabil că nu. Ca oricare dintre noi, pe unele probabil că le va înțelege și și le va asuma în viitor. Pe altele, ca fiecare dintre noi, probabil niciodată. Dacă noi considerăm că despre acestea și nu despre altceva trebuie să fie dezbaterea publică românească, și dacă noi considerăm că asta este tot ceea ce inteligența, experiența și talentul nostru pot produce și aduce la masa acestei dezbateri, atunci chiar că avem o problemă. Și evident, problema nu este Vladimir Tismăneanu.